

„Mit én nem egészen dicstelenül
kezdék,
Folytasd te, Barátom teljes
dicsőséggel!”

E Petőfitől származó gondolatok jegyében köszöntöm itt, az Ótemplom kertjében a Petőfi-sétára érkezett előjáróságokat, a kultúrát és művészetet pártoló félegyháziakat, a fiatalokat, az emlékezés közreműködőit, a megemlékezés rendezőit, minden kedves megjelentet.

Hallgassák meg **Surányi Lajos** előadásában Petőfi Sándor: Szülőföldemen c. versét.

Kedves Mindannyian!

Mindig voltak, vannak művészetükkel jó ügyet szolgáló emberek, de ők sohasem önmagukban jelennek meg a történelem színpadán.

Küzdelmük eredménye a művészeti alkotás.

Az előzmények:

1999-ben városunk közadakozásból egészalakos Petőfi-szobrot adományozott az erdélyi Fehéregyházának, mely az ottani Múzeumkertben került elhelyezésre és felavatásra Máté István csongrádi szobrászművész alkotásaként.

Ezt követően Máté István felkereste Ficsór József akkori polgármestert, hogy hozzon létre egy magán civil szervezetet művészeti alkotások, adományok fogadására. Felajánlotta, hogy szobrásztársaival elkészítik egy-egy Petőfi-fordító domborművét.

A javaslat szerint július 31-én Fehéregyházán, a következő évben március 15-én városunkban kerüljön elhelyezésre egy-egy művészeti alkotás.

A kérésnek eleget téve, a felajánlás elfogadására jött létre 2001-ben A Magyar Kultúráért Határok Nélkül 2001. Alapítvány, amely több mint 20 éve dolgozik az Alapító okiratában megfogalmazottak szerint.

A felajánlást tett is követte. Sorrendben román, olasz, német nyelven fordítók, valamint Bem József domborművei készültek el, ezt követően a Petőfi-kutatók domborművei.

A félegyházi elhelyezésre több változat is szóba került. A Hattyúház árkádja, az Ótemplom melletti sétány. A művészek és az alapítvány az utóbbi mellett döntött azzal, hogy a kanfanár mészki posztamensen elhelyezett fordítók domborművei a Petőfi Emlékházhoz vezessenek.

A fordítók domborműveinek posztamenseit Palásti Gábor kőfaragó mester készítette.

A zöldséves program keretében a fordítók domborművei a jelenlegi helyszínre helyeződtek át, Csányi József polgármesterünk javaslatára számuk angol fordítóval bővült.

Miért is választottuk ezt a helyszínt?

Petőfi Sándor, a világon legismertebb magyar költő. Mi félegyháziak a Szülőföldemen c. versben tett vallomása alapján hisszük ahogyan írta, hogy:

„Ez a város születésem helye...”

Az aláírás: Félegyháza, 1848. június 6-8.”

De fontos nekünk a jelen hely is, hiszen gyermekéveit is itt töltötte.

A költő félegyházi kapcsolatai: egykori első iskolája, az apjának mészáros üzleteit befogadó Hattyúház, a Petőfi-kút, a „szilaj nádparipa” itatóhelye, az Ótemplom, míg más Petőfi- emlékek mellett a főtéren álló Köllő Miklós alkotta Petőfi-szobor, a házon elhelyezett emléktábla, a közelmúltban avatott, a Fazekas-féle ház helyét megjelölő emléktábla és sorolhatnám

Mai sétánkon a 4 Petőfi-fordítóra emlékezünk.

Eugen Jebeleanu (román) fordító

Készítette Ungor Csaba szobrászművész, a román fordítóra **Dr. Bánki Horváth Mihály**, a Közgazdasági Technikum igazgató-helyettese emlékezik, majd hallgassák meg **Pál Edvin**, a Kiskunfélegyházi Szent Benedek PG Két Tanítási Nyelvű Technikum diákjának előadásában Petőfi Sándor: A helység kalapácsa c. vígeposz egy részletét magyar és román nyelven.

Felkérem a város képviselőjében Balla László alpolgármester urat, az emlékezés virágának elhelyezésére, a Móra Ferenc Közművelődési Egyesület képviselőjében Mrázné Rádi Mária és Nemes Istvánnét mécses gyűjtására.

Giuseppe Cassone (olasz) fordító

Készítette: Lantos Györgyi szobrászművész

Az olasz fordítóra **Tóth Istvánné** középiskolai tanár, a Móra Ferenc Közművelődési Egyesület elnökhelyettese emlékezik.

Közreműködnek a Móra Ferenc Gimnázium diákjai, **Kovács Nikolett** magyar, **Somogyi Petra** olasz nyelven tolmácsolja a János Vitéz című mű egy részletét.

Kérem, helyezték el az emlékezés virágait és gyűjtsanak mécsest!

Kertbeny Károly (német) fordító

Készítette: Krasznai János szobrászművész

Az első német nyelven fordítót bemutatja:

Dr. Kőfalviné dr. Ónodi Márta főlevéltáros, a Móra Ferenc Közművelődési Egyesület vezetőségi tagja, Surányi Lajos a Kiskunfélegyházi Szent Benedek PG Két Tanítási Nyelvű Technikum diákja, Petőfi Sándor Szülőföldemen c. versének részletét tolmácsolja magyar és német nyelven.

Kérem, helyezték el az emlékezés virágait és gyűjtsanak mécsest!

Sir John Bauring (angol) fordító

Készítette: Lantos Györgyi szobrászművész

Az angol fordító irodalmi és fordítói munkásságát ismerteti Vas Viola, a Kiskunfélegyházi Szent Benedek PG Két Tanítási Nyelvű Technikum középiskolai tanára, Petőfi Sándor a Gólya c. vers részletét.

Ladányi Levente, a Kiskunfélegyházi Szent Benedek PG Két Tanítási Nyelvű Technikum diákja előadásában hallják magyar és angol nyelven.

Kérem, helyezték el az emlékezés virágait és gyűjtsanak mécsest!

Kedves Emlékezők!

A Petőfi-fordítók irodalmi sétája ezzel véget ért.

Hiszem, hogy itt, ma az Ótemplom kertjében ma is igazak Illyés Gyula verssorai:

„Dörmögj testvér egy sor Petőfit, Köréd varázskör teremődik.”

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

A Petőfi-fordítók sétát vezette Tóth Gyuláné 2023.09.27-én, 15 órakor

Eugen Jebeleanu (1911 -1991) - Petőfi román fordítója

Az első találkozásunk az volt, hogy 1991-ben olvastam Nemes-Nagy Ágnessel közös nekrológiát egy irodalmi lapban. 18 éves voltam, első éves magyar-történelem szakos egyetemista.

Ekkor még nem ismertem a költészetét, nem olvastam Petőfi fordításait – ami megragadott benne, az az arca volt: aszketikus, okos bajszos férfiarca, megjegyeztem, mert kicsit a nagyapámra emlékeztetett.

Később is csak éppen a nevét ismertem. Tudtam, láttam, hogy ott van domborműve a fehéregyházi Petőfi emlékhelyen – ennek a domborműnek a párja, hisz azt „A Magyar Kultúráért Határok Nélkül 2001. Alapítvány” adományozta, melynek kuratóriumi elnöke Tóth Gyuláné igazgató asszony, aki egyben rendezvényünk fő szervezője is. Tudtam, hogy szobra van Kiskőrösön, de a költészetéből még alig ismertem.

Ma már ismerem verseit, vívódásait. Engedjék meg, hogy mégsem ezeken keresztül beszéljek Jebeleanuról, hanem a kor ábrázolása által, amelyben élt, a közegről, ahol bátorság volt magyarbarátnak lenni – és az igazság utáni vágyáról, amely sohasem hagyta nyugodni. Ott vibrált benne, ha kellett, ha nem: az brassói diákként, bukaresti újságíróként, ünnepelt és díjazott kommunista költőként, majd élete alkonyán a ceausescu-i személyi kultusszal szembeforduló, lassan-lassan ellenzéki gondolkodóként is ott maradt vele. Legfeljebb nem merte kimondani, de műfordítóként lehetővé tette, hogy mások, már holtan, elmondják azt helyette.

Jebeleanu a Román Királyságban született, de annak a Dél-Erdéllyel határos, hegyes–völgyes táján egy Campina nevű városban három évvel az első világháború kitörése előtt. Mire középiskolás lett, 1922-ben, Brassó, ahová iskolába ment, már szintén a Román Királysághoz tartozott. Száz évvel ezelőtt mégis nagyon más volt, mint ma: vibráló háromnyelvű kultúrája élő magyar és német közösségei lenyűgözték a fiatal fiút, aki lelkesen megtanulta mindkét nyelvet és egész élete egyfajta kiállás lett a többnemzetiségű Erdély eszméje mellett.

A két világháború közötti Románia furcsa világ volt, egyszerre volt jelen a modern polgári demokrácia iránti vágy és a szinte még létező földesúri elnyomás. A kozmopolita erdélyi nagyvárosok és Bukarest európai lüktetése és a más népeket gyűlölő szélsőjobboldali gondolatvilág. Ha Ady kompszóagnak nevezte a Kelet –és Nyugat között vergődő Magyarországot, amely sodródik a két lehetőség között, itt ez a szembenállás még sokkal élesebb volt. A küzdelem végül a demokrácia halálához vezetett. Először egy úgynevezett királyi diktatúra, majd egy szélsőjobboldali vezér, Antonescu rémuralma keserítette meg a szabadságra vágyó romániai gondolkodók mindennapjait.

Jebeleanu időközben elvégezte a jogi egyetemet, újságíróként tevékenykedett, megjelentek első műfordításai és versei, amelyek országos ismertséget hoztak számára. Érdeklődése, világképe szinte törvényszerűen fordult a diktatúra ellenpárjaként a mind radikálisabb baloldali gondolatok felé.

Azt ő még nem tudta, hogy az út, a kommunizmus, amelyet választott éppúgy válogatott borzalmakat rejt, mint a fasizmus, amely ellen küzdelmet folytatott.

Átvészelte a háborút és az átéltek csak még jobban megerősítették hitét abban, hogy egy új világ, a szocializmus hírnöke legyen.

Aktív szerepet vállalt az új Románia sztálinista kultúrpolitikájában, a diktatúra ünnepelt költője lett. Mondhatnánk, hogy sodródott, vagy hogy alámerült és túlélte – de ez nem lenne igaz.

Őszintén hitt ebben az ideológiában és a párt is benne: beszédeket tartott, publikált, kitüntetésekkel kapott. Lassú és csendes szembefordulása a román kommunizmussal csak élete alkonyán jóval hatvanéves kora után kezdődött, amikor egyre nyilvánvalóbbá vált a kibontakozó Ceausescu nemzetvezetői örülete.

Jebeleanu nem volt hát szabadsághős, sem rendkívüli bátorsággal felvértezett, elveiért tűzön-vízen át kiálló alkotó. Olyan volt mint bármelyikünk, hibákkal és félelmekkel teljes. De tudta, mi a helyes, értette a szépet és ami a legfontosabb, egy egyre sötétedő, az egyént eltiporni törekvő korban, ha máshogy nem is, de műfordításai által kiállt a szabadság gondolatai mellett. Neki köszönhetjük, hogy a románság saját nyelvén olvashatta Petőfit és Adyt, akikben nem magyar nacionalista elnyomót, hanem a szabadságért és a haladásért áldozatot vállaló rokon lelkeket, követhető példákat találhatott.

Ezért fontos Jebeleanu életműve, mert ezzel a részével megértést és megbecsülést és talán némi elfogadást is hozott a két szomszédos nemzet irodalomszerető közvéleménye számára. Műveltsége, más népek kultúrájára, a sokszínű és sokszokású Erdély értékeire való nyitottsága minta lehet mindenki számára.

Kiskunfélegyháza, 2023. szeptember 27.

Elmondta dr. Bánki Horváth Mihály középiskolai tanár

Giuseppe Cassone (1843-1910) – Petőfi olasz fordítója

Giuseppe Cassone 1843. november 13-án látta meg a napvilágot egy gyönyörű szicíliai barokk kisvárosban, Notóban. Gyermekkorra derűs nyugalomban telt, rendkívüli események nélkül. Az első mérőföldkő életében, amikor 1860-ban Garibaldi szicíliai partraszállásának hírére megszökött otthonról, és a híres-neves MARSALAI EZER soraiba állt önkéntesként.

Ugyan a fiát féltő édesapa megakadályozta, hogy harctéri események résztvevője legyen, a SZABADSÁG eszméje azonban gondolkodásának, világnézetének fundamentuma lett.

Életének másik, korai meghatározó eseménye, hogy 24 éves korában egy rendkívül súlyos betegség következtében csaknem teljesen elveszítette hallását, és mindkét lábára megbénult. A szabadságot éltető, a szabadságra vágyó fiatalember mozgásképtelen lett. A művészet, az irodalom, a költészet, az európai klasszikusok és az idegen nyelvek adtak ezentúl értelmet az életének, intellektuálisan szabaddá tették.

Tökéletesen megtanult németül, oroszul, franciául, angolul, és egy német fordításban olvasott Petőfi-versnek köszönhetően magyarul is. Ha fegyverrel nem is, de tollal szolgálta nemzetét és hazáját: elévülhetetlen érdemeket szerzett a német, orosz, francia, angol irodalom itáliai terjesztésében. Fordította Heinét, Victor Scheffelt, August von Plantent, Musset-t és Puskind. Petőfi olasz nyelvre ültetésének pedig 40 évet szentelt az életéből, fordítói munkásságából.

A Petőfi-fordítás szabaddá tette, sajátos módon utazhatott bálványának elméjével, szívével, a képzelete által vetített képekkel, a költő lelki érzékenységgel, ugyanis Petőfiben magára lelt. Elsősorban azokat a verseit kedvelte, amelyek legmélyebben kifejezik a magyar költő gyötrelmeit, kétségeit, szorongását, gyöngéd szerelmét, életérzését, felfedezte, hogy közel állnak egymáshoz. Ez a felfedezés vezetett az elhatározáshoz: megtanul magyarul. Szobájába zárkózva, távol a híres európai kulturális köröktől, anélkül, hogy valaha bárkivel is egyetlen szót váltott volna magyarul, a notói filológus-költő-fordító képes volt Petőfi életművének olasz megszólaltatására. Petőfi olasz hangja lett. A mai napig felülmúlhatatlan értéke ezeknek a XIX. század végén készült fordításoknak, hogy nem csupán tartalmában, hanem költői szellemében is hűséges az eredetihez. Tette ezt úgy, hogy olaszul lehetetlen visszaadni az ütemhangsúlyos és az időmértékes metrumot, melyek nemegyszer egyazon versben szerepelnek.

Jelentős tudományos és irodalmi érdemeinek elismeréseképpen Giuseppe Cassonét 1880-ban a Petőfi Társaság tiszteletbeli tagjául választotta, 1882-ben pedig az a megtiszteltetés érte, hogy a Kisfaludy Társaság levelező tagja lehetett, melyhez hasonló kitüntetésben mindaddig nem részesült olasz alkotó.

De nemcsak az irodalmi kánon tartotta nagyra Cassone Petőfi fordításait, hanem levélben juttatta kifejezésre nagyrabecsülését egy fiatal magyar hölgy, Hirsch Margit is. Az elismerő, dicsérő levélből idővel irodalmi levelezés vált, majd pedig szerelmi levelezéssé mélyült. Cassone leveleit olvasva átélhetjük mi magunk is a lelkek találkozását, átélhetjük kettejük plátói szerelmének lángoló szenvedélyességét, ugyanakkor mély gyengédségét.

A levelek – bár rendkívül sok témát érintenek – mindenekelőtt szerelmes levelek, Cassone és Margherita szerelmének gyöngyei. Igazolják Cassone hitét: „A szerelemhez képest minden másodlagos, minden attól nyeri értékét. És ezen a felfogáson az sem változtatott, hogy ők ketten sohasem találkoztak.

Cassone 1910. július 31-én hunyt el. Sorsszerűen ugyanazon a napon, mint legkedvesebb költője, Petőfi Sándor. Margit több mint 30 évvel élte túl, sosem ment férjhez, eszményi házastársi hűsége jeléül mindvégig ujján viselte Cassone gyűrűjét. Valóra váltotta szerelme utolsó levele mottójának üzenetét: „Most és mindörökké.” Neki köszönhetjük, hogy ismerjük Cassone hozzá írt leveleit, kérésére a Petőfi Társaság juttatta el az Olasz Királyi Akadémiának. Kiskunfélegyháza, 2023. szeptember 27.

Elmondta Tóth Istvánné ny. középiskolai tanár

Kertbeny Károly (1824-1882) – Petőfi német fordítója

Kertbeny Károly – eredeti nevén Karl-Maria Benkert – 1824-ben született Bécsben, a családja 1826-ban költözött Pestre. Életrajzát városunk szülötte, Móra Ferenc így foglalta össze:

„Tízéves koráig megfordult Bécsben, Pesten, Egerben és Konstantinápolyban. Húsz éves koráig volt piarista diák, könyvkereskedő-inas, utazóügynök, tüzér, tózsér, újságíró és történetíró. Akkor öt forinttal a zsebében megindult világcsavargójának, és ezen a leginkább neki való pályán meg is maradt halálos holtáig. Bejárta Olaszországot és Nyugat-Európát, nem is egyszer. Volt egy kenyéren csempészekkel, politikusokkal, írókkal, művészekkel, aludt bokor alatt és mennyezetes ágyban. Ismerte Liszt Ferencet, Heinét, Humboldtot, a Grimm-testvéreket, Hans Christian Andersent, Karl Marxot. Mindenütt otthon volt, de sehol se volt neki otthona. Minden nyelven beszélt, de egyen se tökéletesen. Kétségtelen azonban, hogy a maga korának magyar írói közt a legviláglatottabb volt, és egyik magyar kortársa se szorított kezet annyi európai hírességgel, mint ő.” – írta róla Móra.

Talán meglepő, de Kertbeny a korabeli közmegegyezés szerint kimondottan pocsék fordítónak számított; afféle csodabogárnak, aki dilettáns igyekezettel próbálta úgy-ahogy átültetni németre a szép magyar szövegeket. Csikorgó mondatai, mulatságos vagy bosszantó félrefordításai miatt számos kritika érte a magyar írók részéről. Akadt, aki „műferdítőnek” nevezte és *Fölösleges ember* címmel készült róla esszéjét írni. Pedig Kertbeny a jó cél érdekében még nevét is kész volt 1848-ban magyarosítani és megfordítani, így lett Benkertből Kertbeny. Jókai azonban tréfából átkeresztelte „Kertbölky”-re, Petőfi pedig, akivel Kertbeny Károly 1845-ben ismerkedett meg, sokat ugratta eredeti keresztneve, a Karl-Maria miatt. Mivel Magyarországon nem termett számára babér, ezért Kertbeny az 1850-es évektől külföldön élt, ott publikált és fordított, szakadatlanul ontotta magából a hullámszó színvonalú, ám annál lelkesebb, magyar témájú cikkeket.

1875-ben betegen, elszegényedve tért vissza Budapestre, ahol állami segélyben részesült, és a Petőfi Társaság is tagjai sorába választotta. 1882 elején szélütés érte és január 23-án, 57 évesen meghalt. Senkije sem volt, az írói segélyegylet temettette el. Nekrológja szerint: „A haza szolgálatában élte életét, még akkor is, amikor nem volt a hazában. Ott hirdette idegen népek közt a mi dicsőségünket. Első irodalmi működését gúny fogadta, de ő nem csüggedt el, s fényt, világosságot vetett a magyar irodalomra idegen népek előtt.”

Bár kortársai nem méltatták sokra törekvéseit, az utókor felismerte a magyar irodalom közvetítőjeként, népszerűsítőjeként külföldön végzett munkássága értékét. Zárásul ismét Móra Ferenc szavait idézem: „Minden víztükör fátyolossá teszi a csillag képét, amelyet

visszarenget, de nem tudja úgy eltorzítani, hogy égi eredete meg ne ismerszenék. Heine a Kertbeny fordításából is ráismert Petőfiben lelke testvére, és ezen a fordításon alapszanak az első francia és angol fordítások, amelyekből az egész világ felismerte a géniust. Az a fal, amit Ausztria húzott a Lajtánál, fölért az égig, és a magyar firmamentum nagy csillagképei nem látszottak ki a világba. Petőfi, Arany, Jókai sugárkévei számára Kertbeny napszámos munkája vágta az első réseket. Nem, ez a nem egészen szolid, kissé szeleverdi, mindig a magasba néző, de mindig ingoványokon futkározó szegény lunatikusa a dicsőség holdjának nem volt "felesleges ember". Nekünk akkor több szolgálatot tett, mint az emigráció egész délibábos diplomáciája.”

Kiskunfélegyháza, 2023. szeptember 27.

Elmondta dr. Kőfalviné dr. Ónodi Márta levéltárvezető, főlevéltáros
középiskolai tanár

Sir John Bowring (1792-1872) - Petőfi angol fordítója

„A magyar nyelv nem kölcsönöz s nem von vissza, nem ad és nem vesz el senkitől. Ez a nyelv a legrégebb, a legdicőségesebb emlékműve egy nemzeti egyedulalomnak és szellemi függetlenségnek.”

- hangzik Sir John Bowring gondolata, aki Petőfi, Arany és Jókai kortársaként felfedezte a nagyszerű magyar reformkor alkotóit és ezáltal anyanyelvünket is az angol olvasók, verskedvelők számára.

Sir Bowring John (1792-1872) angol nyelvész, irodalmár és gondolkodó több mint száz nyelvet beszélt, köztük a magyart is. Sok magyar költeményt fordított angolra. 1830-ban kiadott egy verseskötetet “Poetry of the Magyars Preceded by a Sketch of the Language and Literature of Hungary and Transylvania” címen, amelynek előszavában írta az itt közölt megállapítást. Sir Bowring el volt ragadtatva a magyar nyelvtől, és észrevette, hogy születése valahol a történelemelőtti idők homályában tűnik el.

Sir John Bowring (Exeter, 1792. október 17. – Claremont, Devon, Nagy-Britannia, 1872. november 23.) angol nyelvész, közgazdász, politikus, író és utazó. Az első angol nyelvű magyar versantológia (*Poetry of the Magyars*, 1830) összeállítója. Ő fordította angolra a *Translations from Alexander Petőfi, the Magyar Poet* című, 240 oldalas, szintén németből fordított könyvet, mely tartalmazza a János vitéz fordítását is.

Devon megyében Exeterben született régimódi puritán családba. 1805-ben otthagyta az iskolát, hogy ruhakereskedő apjának dolgozhasson. 1810-től a cég londoni irodájában dolgozott, 1813 és 1816 között pedig a spanyolországi képviselőket vezette. Üzleti útjain Európa számos országába eljutott.

1821-ben találkozott Jeremy Bentham-mel, az utilitarizmus alapító atyjával, akinek legfontosabb tanítványa lett. 1824-től a Bentham által alapított *Westminster Review* munkatársa, 1825-től 1830-ig pedig politikai szerkesztője volt. Később ő szerkesztette Bentham műveinek első gyűjteményét és ő írta meg életrajzát is. Bentham az ő karjai közt halt meg.

Számos költeményt és népdalt fordított le angolra. Néhány ezen munkái közül: *Specimens of Russian Poets*, 1820; *Ancient Poetry and the Romance of Spain*, 1824; *Sketch of the Language and Literature of Holland*, 1829; *Poetry of the Magyars*, 1830; and *Cheskian Anthology* (Cseh antológia), 1832.

1828-ban németalföldi kiküldetésben az ország pénzügyi viszonyait tanulmányozta. A *Morning Herald*-ban e tárgyról közzétett leveleiért a Gröningeni Egyetem jogi doktorátust adományozott neki 1829-ben.

1832–37. és 1841–49. az angol alsóház tagja volt és tagja lett annak a bizottságnak, mely Angliának Franciaországgal való kereskedelmét tárgyalta. Erről a Villiers-szel közösen a parlament számára készített jelentése *Reports on the commercial relations between France and Great-Britain* címen jelent meg.

Szintén a kormány megbízásából írta *Report on the commerce and manufactures of Switzerland* (London 1836) című művét a szabadkereskedelem előnyeiről. Belgiumba,

Olaszországba, Egyiptomba és Szíriába is küldték kereskedelmi ügyekben, és a nagy vámszövetségi gyűlésen is részt vett Berlinben (1838).

1854-ben lovaggá ütötték. Ettől az időponttól 1859-ig következett életének legellentmondásosabb időszak a Hongkongban. Kormányzóként agresszívan képviselte a brit érdekeket, gyakran megalázva az ázsiai lakosságot. 1855-ös látogatása előtt például így írt Sziám királyához: „Bár hatalmas flotta áll rendelkezésemre, mégis inkább barátként látogatnám meg önt, mintsem egy fenyegető üzenetet hozva.”

A szerződés, melyet ezek után Sziámra kényszerített megnyitotta az országot a „szabadkereskedelem” előtt. Katonai diplomáciájának stílusát más gyarmattartó országok is átvették Ázsiában. Hazautazóban a Fülöp-szigeteken is járt, és erről szól *Visit to the Philippine Islands* (London, 1859) című műve. Hongkongi kormányzósága idején Sziámban is járt egy kereskedelmi szerződés megkötése okán, és ekkor írt könyvet *The kingdom and people of Siam* (London, 1857, 2 kötet) címmel.

Magyar nyelvvel kapcsolatos munkássága

Széchenyi 1832-ben tehát már az antológia megjelenése után két évvel találkozott Londonban Bowringgal, és nem volt jó véleménnyel róla. Valószínűleg Bowring társalogni nem is tudott, ám a *Poetry of the Magyars*, az antológia ihletett kommentáranyaga, az említett áttekintés a magyar nyelvről és irodalomról annyira alapos, lényegre törő és hozzáértésről tanúskodó, hogy Széchenyi kezdeti elutasítása olyannyira oldódott, hogy amikor Bowring elküldte emlékkönyvét Széchenyinek, hogy írjon bele valamit, a gróf, engedve a kérelemnek, ezt írta bele: "A nemzetiség anygala összeköt minden nemesb embert, habár nyelve, hazája különböző is. S ím azért üdvözlek, mint a Magyaroknak lelki rokonát. Éljen nemzetednek, éljen az emberiségnek, mint eddig s hervadhatatlan babér zöldülend boldog halántékid körül." (Kropf, 1904)

Petőfi Sándor

Sir John Bowring az első angol nyelvű magyar versantológia (*Poetry of the Magyars*, 1830) szerzője. E műve főleg német nyelvű fordítások alapján, de magyar források felhasználásával is készült. A Magyar Tudományos Akadémia 1832. március 10-én külföldi tiszteleti tagjává választotta. Magyarországon mindössze 1838-ban járt, bár ez a tartózkodás is szinte egyetlen estére szorítkozott. Évtizedekkel később 1866-ban ismét foglalkozott a magyar költészettel, ekkor adta ki **Petőfi** válogatott műveit. A *Translations from Alexander Petőfi, the Magyar Poet* című, 240 oldalas, szintén németből fordított könyv, ötvennégy mű, köztük a János vitéz fordítását tartalmazta.

Irodalmi antológiájával úttörő szerepet játszott a magyar kultúra angliai megismertetésében. A magyar nyelvet kiválóan ismerte és azt nyilatkozta róla, hogy egy olyan nyelv, amelyhez nem lehet hozzáadni, de e nyelv sem adhat semmit már a többi nyelvhez, mivel oly egyedülálló és változatlan, mint egy kőszikla.

Miért éppen Petőfi? -kérdéshetnénk. Honnan az érdeklődés, az elhivatottság és a műfordító számára elengedhetetlen elhivatottság az addig meglehetősen ismeretlen és az indoeurópai nyelvekkel nem rokon magyar nyelvvel? Az a pillanat, amikor az intelligens, művelt, kíváncsi ember először találkozik egy német fordításban Petőfi soraival, nem felkutatható. Lőrincz Julianna írja tudományos munkájában, az „első angol nyelvű Petőfi-fordítás 1847-ben megjelent John Bowring fordításában. A vers címe: Árvalányhaj a süvegem bokrétaja” (angol címe: I bound my nosegay). Vikár Béla is feljegyzi 1911-ben, hogy John Bowring 1866-ban megjelenteti *Translations from Alexander Petőfi, the magyar poet* című gyűjteményes fordításkötetét, amelyben 74 kisebb költemény mellett a János vitézt is

megtalálhatjuk. A versfordításokról ugyan nem ad a szerző szakszerű elemző kritikát, a megjegyzése azonban utal a fordításoknak az eredeti szövegekkel való megfeleléseinek jellegére. „Az a számtalan kedves kép, amely szinte özönlik Petőfi költeményeiből, úgy, hogy alig bírjuk követni lelke szárnyalását, a fordításban egy-két hasonlatra sekélyesedik, elszélesül, s képzeletünk, mint a csónak a fövényen, megfeneklik a magyarázgató leírás nagyon is prózai talaján.” Petőfi zsenije, szövegeinek erőteljes képalkotó ereje nem lekövethető az angol szövegben Vikár szerint. A magyar anyanyelvű irodalomtudós nem éli át a fordításokban a mindnyájunk számára ismert Petőfi-otthonosságot. De az angol olvasó számára mégis egy új világ nyílt meg azáltal, hogy Bowring munkája nyomán hozzájuthat ezekhez a szövegekhez.

Sir John Bowring különös nyelvtelenség volt; a The Cambridge Encyclopedia of Language szerint 100 nyelvet beszélt és további 100 nyelven tudott olvasni. Korai munkái európai irodalmak fordításai és azokról írt tanulmányai voltak, beleértve a magyar nyelvet.

„A magyar nyelv magában áll, a messzeségben. Más nyelvek tanulmányozása vajmi kevés haszonnal jár, ha ezt a nyelvet próbáljuk igazában megérteni. Lényegében egyedülálló nyelvi öntőformája van, szerkezete és felépítése oly múltba vesző időkre mutat, amikor Európa legtöbb nyelve még nem is létezett, vagy nem volt hatással a magyar vidékre.“
Egyébként

Kiskunfélegyháza, 2023. szeptember 27.

Készítette és elmondta Vas Viola

magyar nyelv és irodalom, angol nyelv és irodalom szakos középiskolai tanár